

धर्मनिरपेक्षता पचवून सर्वधर्मसमभावाची भोंगळ कल्पना स्वीकारली. रीतीच्या बाबत तर आपला समाज लवचिक आहेच. माणसे कोणत्याही जातीचे असोत स्त्रीचे सौभाग्य अलंकार कोणते असावेत यावर एकमत. सुनेने सासूशी कसे वागावे यावर एकमत. प्रौढाने तरुणांशी कसे वागावे यावर एकमत आणि विभिन्नता आढळलीच तर रीतीबाबत लवचिक असल्यामुळे बदल करायला लगेच तयार. त्यामुळेच वाढदिवसाला औक्षण करणं आणि केक कापणं ह्यात अंतर्विरोध आहे असं आम्हाला वाटतच नाही. आणि जयभीम म्हणत तीळगूळ घेतानाही काही चूक झाली असं आपणाला वाटत नाही. इस्लामी राजवटीत आमचा देवसुद्धा फकिराच्या वेषात का भेटत होता याचा इथं उलगाडा होतो. रीतीच्या बाबत इतके लवचिक असलेले आम्ही, जातीच्या मुद्यावर मात्र अतिशय अपरिवर्तनशील. तिथंही परंपरेनं अनुलोम विवाहाची परवानगी देऊन जात टिकवण्याचा इतिहास निर्माण केलेला असल्यामुळे आंतरजातीय विवाह करूनही जात टिकण्याची किमया आमच्या देशात मग घडते.

कोणत्याही नव्या सुधारणा आल्या की त्या आपल्या परंपरेशी सुसंगत करून कशा घ्यायच्या यात आमचा तिपेडी वीण असणारा समाज यशस्वी झालेला आहे. समतेच्या अथवा न्यायाच्या लढाईत मोडून निघणे आम्हाला परंपरेने कधी शिकवलेच नाही. त्यामुळे लढाया तर उभ्या करायच्या पण बगल देण्याची व्यूहरचना आधीच मनात ठरवून. त्यामुळे सर्वच लढायात आम्ही विजयी झालो याचा आनंद आम्हाला मिळतो आणि समाजातली चिवट परंपरा शिल्लक राहिली याचेही समाधान आम्हाला मिळवता येते.

गेल्या दीडशे वर्षात जाती संपवण्याची कोणती लढाई आम्ही केली ? आम्ही जाती संपवण्याच्या नावाखाली लढाई केली ती फक्त अस्पृश्यता - निवारणाची. त्यात केवळ अस्पृश्यांचेच हितसंबंध होते असे नाही. स्वर्णांचेही हितसंबंध जपले जाणार होते. त्यामुळे अस्पृश्यता सैल झाली, जात मात्र टिकून राहिली. लढाई जातीभेदाविरुद्ध केली हे सतत सांगितल्याचा आनंदही मिळाला आणि जातीची परंपरा राखली याचेही समाधान टिकवता आले. आम्ही आंतरजातीय विवाहाची चळवळ कधी केली ? काही तरुणांनी प्रेमविवाह केले. योगायोगाने त्यांच्या जाती वेगवेगळ्या होत्या. या प्रेमविवाहाला पाठबळ मिळावे म्हणून आंतरजातीय विवाहाच्या चळवळीचे लेबल आम्ही वापरले. परिणामी आंतरजातीय प्रेमविवाह सफल झाले. पण आंतरजातीय विवाहाची चळवळ मात्र जागच्या जागी तशीच राहिली.

आम्हाला एकात्म समाज निर्माण व्हावा असे वाटत होते. पण हे ध्येय डोळ्यासमोर ठेवून आम्ही कोणता कार्यक्रम आखला ? स्वातंत्र्यपूर्व काळात सर्व जाती, विभिन्न भाषिक आणि विभिन्न धर्मांचे प्रतिनिधी एकत्र यावेत हा. कशासाठी ? तर आम्ही सर्व एक आहोत या बळाचे भय दाखवून इंग्रजांनी इथून निघून जावे म्हणून. प्रातिनिधिक एकात्मता दाखवायची असेल तर प्रत्येकाला आपापला धर्म